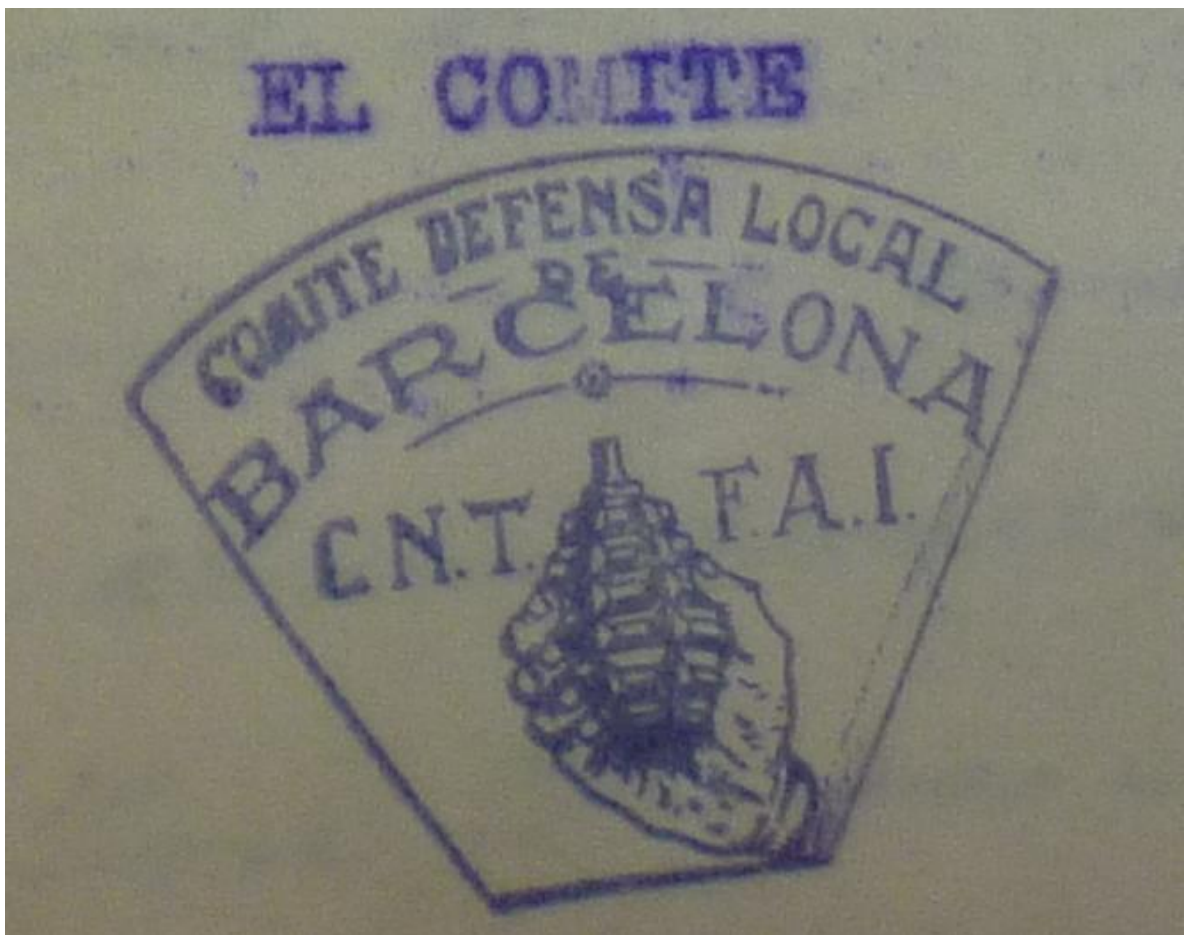


Orígens dels comitès de defensa de la CNT
Agustín Guillamón
Barcelona, 2018



Naixement

El 14 d'abril de 1931 s'havia proclamat la República. El 25 d'abril, onze dies després, en un Ple de Locals i Comarcals reunit a Madrid, la Confederació Nacional del Treball (CNT) va adoptar dues mesures organitzatives que assolirien un enorme èxit posterior: la formació dels **sindicats de barri** i la fundació dels **comitès de defensa**.

La CNT en els anys trenta no era només un sindicat entès a la manera clàssica com una organització que defensa els drets laborals dels seus afiliats. La CNT formava part d'una **xarxa llibertària de solidaritat i acció**, que abastava tots els aspectes de la vida del treballador, tant els socials com els culturals, familiars, lúdics, polítics i sindicals. Aquesta xarxa estava formada pel sindicat de barri, els ateneus (amb les seves selectes biblioteques), les escoles racionalistes, les cooperatives, el comitè de defensa econòmica (que s'oposava als desnonaments), els grups d'afinitat anarquistes, els grups de defensa (coordinats a nivell de barri i després de districte i ciutat) i els sindicats de barri; constituint en la pràctica quotidiana una forta, solidària i eficient societat autònoma, amb valors alternatius als capitalistes.

Si no entenem la importància d'aquesta xarxa llibertària de solidaritat i acció, no comprendrem mai la força i radicalitat del moviment llibertari a Barcelona i Catalunya durant la Guerra Civil, ni les seves conseqüències:

1. **Negació en la seva totalitat de la forma de vida imposada pel capital**, assajant en teoria, i sobretot en la pràctica, noves vies en les relacions socials i individuals, en la cultura, en l'economia, etcètera. Ara parlariem d'una mena de contracultura.
2. **Negació teòrica i pràctica de l'Estat** en la futura societat postrevolucionària, que posicionava contra l'auge de l'estatisme en els partits reformistes socialistes i contra-estalinistes, així com en contra de tot tipus de col·laboracionisme en les institucions estatals.
3. **Pràctica de noves relacions socials i assajos de noves societats** al marge dels diners, del salari, la propietat privada, la jerarquia social i la mercantilització de la vida quotidiana. Les expropiacions, les col·lectivitzacions i la socialització de l'economia van ser assajos i experiències pràctiques d'un moviment subversiu profundament revolucionari, que tendia a transformar la utopia en realitat palpable.
4. No es combatia per una ideologia abstracta, sinó **en una experiència col·lectiva pràctica** que transformava la societat i la realitat.
5. Els comitès revolucionaris de barri eren **el moviment social real que en la seva pràctica quotidiana substituïa totes les funcions estatals** i que amb la seva mera existència encarnaven la revolució social en curs.

El 1923, Joan García Oliver havia aixecat l'organització pràctica del que es va anomenar "gimnàstica revolucionària", secundat per Aurelio Fernández i Ricardo Sanz. Era el final dels anys del pistolerisme. La CNT havia hagut de defensar la vida dels seus

militants de la liquidació física a què eren sotmesos per l'aliança del terrorisme de la patronal i l'Estat, que finançaven als pistolers de l'anomenat Sindicat Lliure i donaven carta blanca als assassinats dels sindicalistes de la CNT per part de la policia i de la guàrdia civil, amb la pràctica de l'anomenada "lleï de fugues", consistent en assassinar els presos i detinguts en el moment del seu trasllat o alliberament, pretextant un intent de fugida.

En 1931, la creació dels comitès de defensa significava la refundació dels grups d'acció dels anys del pistolisme (1917-1923), encara que ara orientats no només a la protecció dels vaguistes i de les manifestacions reivindicatives, sinó com a garantia indispensable per exercir els drets fonamentals de reunió, expressió, associació, premsa, manifestació, sindicació o vaga, encara no reconeguts per una República constituent que havia d'aprovar una constitució, però que tanmateix no havia dissolt a la ciutat de Barcelona als sometents, això és, a l'odiosa guàrdia cívica dretana, especialista en trencar vagues i en perseguir els sindicalistes.

L'1 de maig de 1931, en el míting de la jornada, van aparèixer per primera vegada unes enormes ensenyes roig-i-negres com a senyal d'identitat de la CNT. Es va acordar elaborar una plataforma de reivindicacions que serien portades en manifestació al Palau de la Generalitat. En arribar els manifestants a la plaça de Sant Jaume (on hi són les seus de l'Ajuntament de Barcelona i de la Generalitat) van ser rebuts a trets. El tiroteig, que va ser respost pels comitès de defensa, va durar tres quarts d'hora, fins que es va permetre que Joan García Oliver lliurés les reivindicacions a l'autoritat i sortís al balcó de la Generalitat per a dissoldre la manifestació.

Els comitès de defensa es presentaven, doncs, no com un grup "terrorista" o militar, aliè a la classe treballadora i al poble, sinó com una peça més, indispensable a la lluita de classes, al costat del sindicat, l'ateneu, l'escola racionalista o la cooperativa. Els comitès de defensa protegien els drets dels treballadors, **perquè no existien més drets que els apropiats per la lluita de carrer**, perquè no existien més drets que els que podien defensar-se, posant-los en pràctica.

Però la tàctica insurreccional de la "gimnàstica revolucionària", consistent en armar-se ràpidament per a l'ocasió, proclamar espontàniament el comunisme llibertari en un poblet o en una comarca i esperar que la resta del país s'unís a la insurrecció va mostrar aviat els seus límits, i sobretot, els seus inconvenients i desavantatges. Les insurreccions de gener de 1932 i de gener i desembre de 1933 havien desarmat els comitès de defensa, sotmesos a una fortíssima repressió que havia conduït a la majoria dels seus components a la presó, de manera que la tàctica de la "gimnàstica revolucionària" no havia fet més que desmantellar als comitès de defensa. Calia donar un cop de timó i **canviar de tàctica**.

Encara en curs la insurrecció asturiana, el Comitè Nacional dels Comitès de Defensa (CNCD) constatava l'11 d'octubre de 1934, en una ponència, el fracàs de la tàctica insurreccional, coneguda popularment com "gimnàstica revolucionària", a la qual culpava precisament de la manca de preparació de la CNT per intervenir, a nivell

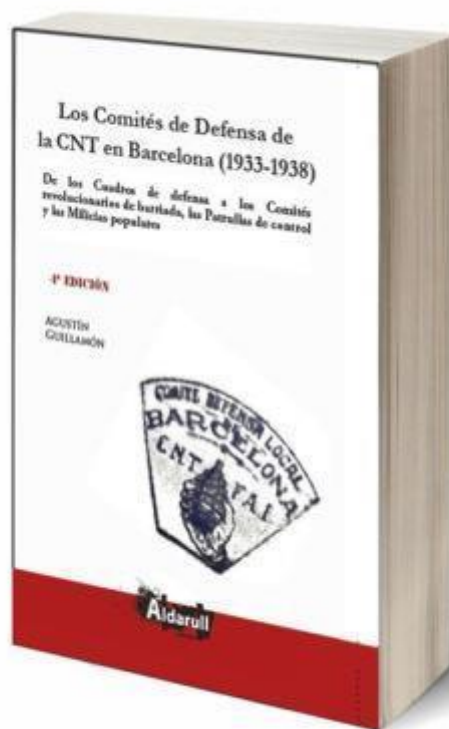
estatal, a la insurrecció d'octubre de 1934 (que a Astúries es va convertir en una revolució). Havia arribat el moment de superar aquesta tàctica, perquè havia demostrat l'absurd i perillós que era una insurrecció local en un moment inadequat i sense una seriosa preparació prèvia, ja que sotmetia als llibertaris a la repressió estatal sense aconseguir mai una extensió popular a tot el país, ni l'adhesió d'altres organitzacions, necessària per a enfrontar-se amb èxit a l'aparell militar i repressiu de l'Estat. A l'octubre de 1934, quan es donaven les condicions adequades per a una insurrecció proletària revolucionària, a escala estatal, els anarcosindicalistes es trobaven absolutament exhausts i desorganitzats, desarmats, amb milers de militants presos.

La determinació de treballar en l'enfortiment dels Comitès de Defensa, superant deficiències i corregint errors, i sobretot aprofitant la repressió estatal com a esperó per a continuar la lluita, impulsaven la ponència del CNCD d'octubre de 1934. S'abandonava la vella tàctica en favor d'una seriosa i metòdica preparació revolucionària:

“No hi ha revolució sense preparació; i com més intensa i intel·ligent sigui aquesta, millor en el seu dia s'imposarà aquella. Cal acabar amb el prejudici de les improvisacions, per inspiració exaltada, com a úniques formes possibles en les hores de les dificultats. Aquest error, de la confiança en l'instint creador de les masses, ens ha costat molt car. No es procuren, com per generació espontània, els mitjans de guerra inexcusables per combatre a un Estat que té experiència, fortes dotacions i normes superiors ofensiu-defensives”.

El CNCD considerava *“que cal donar als Comitès de Defensa la gran importància que tenen per la CNT i la revolució llibertària, atenent a l'estudi ininterromput de les seves estructures per millorar-los i aportant-los els mitjans econòmics i d'ajuda moral i tècnica que els revesteixin de la major eficàcia per obtenir aviat i rectament la finalitat desitjada”.*

El aparell militar clandestí dels Comitès de Defensa havia d'estar sempre subjecte a les ordres i necessitats de la CNT: *“els Comitès de Defensa seran una modalitat orgànica annexa a la CNT”.* La Ponència estructurava els Comitès de Defensa mitjançant *“militants voluntaris”*, de la mateixa manera que es considerava voluntària la participació de les organitzacions específiques, és a dir, de la Federació Anarquista Ibèrica (FAI) i de les Joventuts Llibertàries. Però sense oblidar mai que els Comitès de Defensa eren una organització militar clandestina de la CNT, finançada pels sindicats, que *“fixaran un percentatge de cotització que mensualment serà lliurat a aquells [els Comitès de Defensa] per conducte dels Comitès confederals de cada localitat o comarca”.*



La Ponència del CNCD d'octubre de 1934 raonava que el grup, o **quadre de defensa** bàsic, havia de ser poc nombrós per facilitar la seva clandestinitat i agilitat, així com un coneixement profund del caràcter, capacitats i habilitats de cada militant. Havia d'estar format per un **secretari**, que tenia com a missió fonamental l'enllaç amb altres grups del mateix barri i la formació de nous grups. Un **segon militant** s'havia d'encarregar d'identificar i anotar el nom, domicili, ideologia, dades personals, costums i perillositat dels enemics existents a la demarcació assignada al seu grup. Per perillositat s'entén professió o ideologia de la persona identificada com enemic: "*militars, policies, sacerdots, funcionaris, polítics burgesos i marxistes, pistolers, feixistes, etcètera*". Un **tercer militant** havia d'estudiar els edificis i immobles hostils al moviment obrer, la seva vulnerabilitat i importància. Es tractava d'aixecar plànols i elaborar estadístiques d'homes, objectes i armaments existents en "*casernes, comissaries, presons, esglésies i convents, centres polítics i patronals, edificis forts, etcètera*". Un **quart militant** del grup havia d'investigar els punts estratègics i tàctics, és a dir, "*ponts, passos subterranis, clavegueram, soterranis, cases amb terrats, o portes d'escapament i accés a altres carrers o pati de fugida i refugi*". Es jutjava que un **cinquè militant** del grup havia de dedicar-se a estudiar els serveis públics: "*enllumenat, aigua, garatges, cotxeres de tramvies, metro, vies de transport i la seva debilitat per al sabotatge o la confiscació*". Un **sisè militant** s'havia d'encarregar de localitzar i estudiar l'assalt als llocs on podien obtenir armes, diners i provisions per a la revolució: "*armeries, domicilis particulars armats, bancs, cases de crèdit, magatzems de vestits, articles alimentaris, etcètera*".

Es pensava que aquest nombre de **sis militants era la xifra ideal per a constituir un grup o quadre de defensa**, sense deixar de considerar que, en algun cas, podia sumar-se algun membre més per cobrir tasques "*de gran relleu*". Recomanava la

Ponència que es sacrificués el nombre de quadres a la seva qualitat, i que els militants havien de caracteritzar-se per ser *“homes reservats i actius”*.

Així, doncs, els grups de defensa, després d'octubre de 1934, es caracteritzarien pel seu nombre reduït, sis militants, encarregats de tasques molt concretes. El secretari del grup constituïa l'enllaç amb altres grups del mateix barri. Eren grups d'informació i de combat que havien d'ocupar *“el paper de justa avantguarda revolucionària”* que *“inspiraran directament al poble”*, és a dir, que en el moment de la insurrecció havien de ser capaços de mobilitzar grups secundaris més nombrosos, i aquests, al seu torn, a tot el poble.

El grup de defensa era la cèl·lula bàsica de l'estructura militar clandestina de la CNT. A cada barri es constituïa un Comitè de Defensa de la barriada, que coordinava tots aquests quadres de defensa, i que rebia un informe mensual de cada un dels secretaris de grup. El secretari-delegat de barri realitzava un resum que lliurava al Comitè de Districte, aquest al seu torn ho tramitava al Comitè Local de Defensa *“i aquest al Regional i al Nacional successivament”*.

Aquest esquema organitzatiu, propi de les grans ciutats, es simplificava en els pobles, on els diferents grups es coordinaven directament al comitè local. La Ponència detallava fins i tot com i on *“constituir grups, o quadres de defensa, buscant l'element humà en els Sindicats i distribuïnt-los per les barriades de les ciutats industrials, assignant-los un radi d'acció traçat sobre mapa urbà i del que procuraran no sortir sense avís exprés”*.

Destaca el detallisme i la precisió amb la qual es constitueixen aquests Comitès de Defensa. La Ponència recomanava que els grups fossin formats per homes d'un mateix sindicat, o ram professional, *“no volent dir amb això que guardin relació o dependència del seu Sindicat ja que ells estan a disposició exclusiva dels Comitès de Defensa i per omplir les finalitats que aquests propugnen”*, sinó perquè aquest *“mètode té la virtut de convertir a aquests militants, agrupats dins dels Comitès de Defensa, en guardadors dels principis dins del Sindicat i en preveure l'actuació íntima i pública del mateix”*.

La Ponència del CNCD també detallava l'organització dels Comitès de Defensa a escala regional i nacional, enquadrant a més a aquells sectors de treballadors, com ferroviaris, conductors d'autocar, treballadors de telèfons i telègrafs, carters i, en fi, a tots els que per característiques de seva professió o organització abastaven un àmbit nacional, destacant la importància de les comunicacions en una insurrecció revolucionària. **Es dedicava un apartat especial al treball d'infiltració, propaganda i captació de simpatitzants a les casernes.** Després de considerar la necessitat de discutir i perfeccionar constantment les tàctiques i plans insurreccionals a nivell local, regional i nacional dels Comitès de Defensa, i formalitzar el lligam amb la FAI, la Ponència acabava amb una crida als cenetistes perquè consideressin la importància de consolidar, estendre i perfeccionar un aparell militar clandestí de la CNT, *“davant de la baluerna militar i policíaca de l'Estat i de les milícies feixistes o marxistes”*.

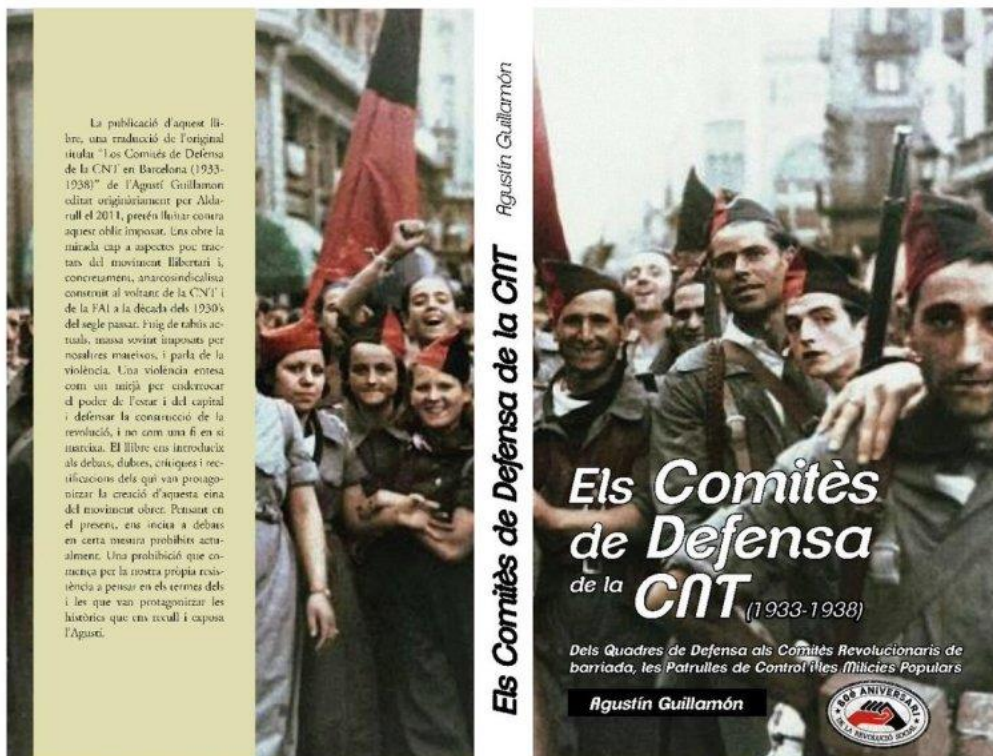
Els quadres de defensa eren majoritàriament quadres sindicals. Després de la insurrecció revolucionària del 19-20 de juliol de 1936 alguns d'aquests quadres sindicals van arribar a constituir-se en centúries de les Milícies Populars, que van marxar immediatament a lluitar contra el feixisme en terres d'Aragó. Per aquest motiu, al si de les diferents columnes confederals, es parlava de la centúria dels metal·lúrgics, o de la centúria de la fusta, o de la construcció, constituïda per militants d'un mateix sindicat.

Les funcions essencials dels Comitès de Defensa eren dos:

1) **Obtenció, manteniment, custòdia i aprenentatge en el maneig de les armes.** L'autoritat dels Comitès de Defensa radicava en el seu caràcter d'organització armada. El seu poder era **el poder dels obrers en armes.**

2) **Intendència** en el sentit ampli de la paraula, des de provisió de proveïments i gestió de menjadors populars gratuïts fins a la creació i manteniment d'hospitals, escoles racionalistes, ateneus llibertaris o fins i tot, en els primers dies de la victòria popular, de reclutament de milicians i aprovisionament de les columnes que van partir cap al front.

(Per descarregar el llibre complet pica en la imatge)



En els anys trenta els aturats eren enquadrats en els quadres de defensa de forma **rotativa**, amb la fi solidària de donar-los un ingrés, evitar esquirols i estendre al màxim de militants el coneixement i ús de les armes. Per aquestes mateixes raons, i per evitar la seva “professionalització”, van evitar que aquesta remuneració fos permanent. Durant tota l’etapa republicana hi va haver piquets i grups de defensa sindical armats que defensaven les manifestacions i vagues o promovien insurreccions locals.

La Ponència del CNCD, d’octubre de 1934, va suposar una nova organització i orientació dels quadres de defensa, que assumia tàcitament les crítiques existents a la “gimnàstica” insurreccional i les seves deficiències.

El Comitè Local de Preparació Revolucionària

En Catalunya, l’aplicació pràctica d’aquesta nova estructura dels Comitès de Defensa va ser objecte d’una ponència, presentada pels grups anarquistes *Indomables*, *Nervio*, *Nosotros* (en el qual militaven Durruti, García Oliver, Aurelio Fernández, etc.), *Tierra Libre* i *Germen*, en el Ple de la Federació de Grups Anarquistes de Barcelona, que es va reunir al **gener de 1935**. La ponència presentava la fundació, a Barcelona, del Comitè Local de Preparació Revolucionària.

El preàmbul de la ponència caracteritzava el moment històric com “*un període de immenses perspectives revolucionàries a causa sobretot de la incapacitat manifesta del capitalisme i de l’Estat per donar solucions d’equitat als problemes econòmics, socials*”

Es constata el fracàs polític internacional des de la fi de la Gran Guerra: “*Més de tres lustres d’esforç permanent dels dirigents de la vida econòmica i altres tants assajos de múltiples formes d’Estat, sense excloure l’anomenada dictadura del proletariat, no han produït un mínim d’equilibri tolerable per les grans masses, sinó que han augmentat el malestar general i ens han portat a la vora de la ruïna fisiològica i al llindar de la nova hecatombe guerrera*”. Davant d’un panorama històric, realment desolador: **l’auge del feixisme a Itàlia, del nazisme a Alemanya, de l’estalinisme a la Unió Soviètica, de la depressió econòmica amb un atur massiu i permanent als Estats Units i Europa**, la ponència oposava l’esperança del proletariat revolucionari: “*a la fallida universal de les idees, partits, sistemes, només queda en peu el proletariat revolucionari amb el seu programa de reorganització de les bases de treball, de la realitat econòmica i social i de la solidaritat*”. L’optimisme dels redactors de la ponència veia el moviment obrer a Espanya, prou fort i capaç “*de lliurar la batalla definitiva al vell edifici de la moral, de l’economia i de la política capitalistes*”.

En la definició, que els ponents donaven de la revolució, s’apreciava una profunda crítica a la pueril tàctica, ja abandonada a l’octubre de 1934, de la gimnàstica revolucionària i de la improvisació: “*la revolució social no pot ser interpretada com un*

cop d'audàcia, a l'estil dels cops d'Estat del jacobinisme, sinó que serà conseqüència i resultat del desenllaç d'una guerra civil inevitable i de durada impossible de preveure". No només s'albirava amb sorprenent claredat la Guerra Civil, a divuit mesos vista, i la seva immensa crueltat, sinó que s'insistia en la necessitat d'anticipar-la, organitzant la nova estructura dels quadres de defensa: "Si el cop d'Estat exigeix als temps moderns una gran preparació tècnica i insurreccional, elements i homes perfectament ensinistrats per la finalitat perseguida, una guerra civil requerirà amb molta més raó un aparell de combat que no pot improvisar-se a la calor del mer entusiasme, sinó estructurar-se i articular-se amb la major quantitat possible de previsions i d'efectius".

Es verificava l'abundància d'homes disponibles, però també la seva falta d'organització *"per a una lluita sostinguda contra les forces enemigues"*. Era, doncs, necessari accelerar la seva instrucció. *"A aquest propòsit respon la present estructuració del Comitè Local de preparació revolucionària que proposem"*. Aquest comitè estaria format per quatre membres: dos serien nomenats per la Federació Local de la CNT i dos per la Federació Local de Grups Anarquistes. Aquests quatre organitzarien a més una comissió auxiliar. La missió principal d'aquest Comitè Local de Preparació Revolucionària era *"l'estudi dels mitjans i mètodes de lluita, de la tàctica a emprar i l'articulació de les forces orgàniques insurreccionals"*. Es distingia clarament entre els vells quadres de xoc, anteriors a octubre de 1934, i els nous quadres de defensa: *"Així com fins aquí els Comitès de Defensa han estat sobretot organitzacions de grups de xoc, han de ser d'ara endavant organismes capaços d'estudiar les realitats de la lluita moderna"*.

La preparació revolucionària per a una llarga guerra civil exigia nous desafiaments, impensables en la vella tàctica dels grups de xoc: *"Atès que no és possible disposar per endavant dels estocs d'armes necessaris per a una lluita sostinguda, cal que el Comitè de preparació estudiï la manera de transformar en determinades zones estratègiques les indústries [...], en indústries proveïdores de material de combat per a la revolució"*.

Els Comitès Regionals de la CNT havien de ser els coordinadors d'aquests Comitès Locals de Preparació Revolucionària. Aquests podien reunir-se en Plens especials per a l'intercanvi d'iniciatives, informacions i experiències. A nivell nacional es preveia celebrar reunions dels delegats regionals.

Aquest Comitè de Preparació no havia de tenir mai la iniciativa revolucionària *"que haurà de partir sempre de les organitzacions confederal i específica, sent elles les que han de fixar el moment oportú i assumir la direcció del moviment"*. El finançament havia de córrer a càrrec dels sindicats de la CNT i dels grups anarquistes, sense *"fixar per endavant una contribució general obligatòria"*. Pel que fa a la *"formació dels quadres de lluita, a les ciutats els grups insurreccionals seran formats a base de barriades, en nuclis de nombre il·limitat, però igualment entraran a formar part dels quadres insurreccionals els grups d'afinitat que desitgin mantenir la seva connexió com a tals, però sotmetent-se al control del comitè de preparació"*.



Un Comitè de Defensa de la CNT a la Plaça d'Espanya de Barcelona.

Tant la ponència del CNCD, d'octubre de 1934, com la dels grups anarquistes de Barcelona, de gener de 1935, insistien en **una nova estructura dels quadres de defensa**, rebutjant la seva vella consideració de simples grups de xoc per transformar-los en **quadres de defensa de preparació revolucionària rigorosa**, enfrontats als problemes d'informació, armament, tàctica i investigació previs a una llarga guerra civil. Dels grups de xoc, anteriors a 1934, s'havia passat als **quadres d'informació i combat**.

Alejandro Prolet
Biblioteca Anarquista
germinal_1917@yahoo.es

Les publicacions d'Agustín Guillamón en [Alejandría Proletaria](#): [picant ací](#)